

РЕЦЕНЗІЇ

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію Гончарова В. М., Шахматдінова А. З., Черкасова А. В.,
Кириченко І. А., Гончарова С. В., Макаренка М. В.
«Демографічні процеси на Донбасі (90-і рр. ХХ – початок ХХІ ст.)»

Глобалізація світових процесів і участь у них України потребують концентрації зусиль органів державної влади, спрямованих на дотримання загальноновизнаних норм і стандартів у галузі захисту прав людини і громадянина. Ставлення до демографічних процесів та етнічних проблем, способи їх розв'язання в сучасному світі вважаються одним із головних критеріїв рівня демократичності держав.

В Україні на конституційному рівні найвищою соціальною цінністю проголошено людину. Обов'язок держави – визнати і забезпечити основні права і свободи людини, суттєво розширені на сьогодні. Це потребує вироблення нової моделі міжнаціональних відносин та правових засад реалізації державної етнонаціональної політики. Тому тематика наукового дослідження поважного колективу авторів-фахівців з обраного напрямку дослідження актуальна.

В монографії, що складається з чотирьох розділів, зосереджена увага на стані наукової розробки та джерельній базі дослідження теми; характеристиці етнічних меншин в політико-правовому полі української держави; дано аналіз показникам динаміки населення Донецької та Луганської областей, зокрема кількісні характеристики населення областей, статево-віковий і сімейний його склад, освітній рівень; розглянуто процеси міграції серед населення Донецької та Луганської областей в роки незалежності України, зокрема визначено причини активізації сучасного переміщення донеччан та луганчан, напрями і порядок виїзду населення Донбасу та наслідки активізації міграційних процесів.

Науковцями доведено, що державна етнонаціональна політика України передбачає створення однакових можливостей для всіх громадян держави в економічній, соціальній, політичній та культурній сферах суспільства незалежно від ознак раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного і соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак.

Як свідчать автори, у 70-90-х роках ХХ століття в Україні розпочалася нова фаза демографічного переходу, основною відмінністю якої стало зниження народжуваності та природного приросту населення, підвищення рівня смертності та його активне старіння, депопуляція населення, формування родини, яка себе не відтворює. Науковці роблять висновок, що держава увійшла у затьяжну демографічну кризу, яка за тривалістю та масштабами перевершує попередні. Головна відмінність нової демографічної кризи полягає у тому, що в Україні мають місце не тільки кількісне зменшення народу, а й значне погіршення його здоров'я, якісних показників інтелектуального розвитку, деградація генофонду, що є передумовою непередбачуваних геополітичних ситуацій.

Цікавими є результати аналізу, які показали, що у 90-х роках ХХ ст. і на початку ХХІ ст. в Україні чітко простежувалася тенденція до поступового скорочення загальної чисельності населення. Специфікою механізму формування сучасного демографічного стану є те, що його підґрунтя було «закладене» у радянські часи. Крім того, динаміка демографічних процесів у нашій країні характеризується і певними довготривалими, загальними тенденціями світового масштабу, які полягають у поступовому переході до низьких рівнів народжуваності населення.

Проведене дослідження показало, що з 1989 до 2001 р. суттєво скоротилася чисельність населення Донбасу. Згідно з даними переписів населення 1989 і 2001 рр., серед населення нашого краю значно збільшилася кількість людей похилого віку. Спостерігаються негативні тенденції в сімейному становищі населення – зменшення одружених та збільшення розлучених і тих, хто ніколи не перебував у шлюбі. Погіршення демографічних показників серед населення Донецької та Луганської областей негативно впливає і на загальну демографічну ситуацію в Україні. Існують і позитивні зміни в якісному складі мешканців аналізованих областей – зріс їх освітній рівень. Це дає надію на те, що національна інтелігенція стане більш численною і стане оплотом збереження і розвитку культури народу.

З'ясування в зазначеній монографії причин виникнення та закономірностей розвитку еміграційних процесів в Україні, зокрема серед мешканців Донбасу, дає можливість державі вибудувати таку політику в цій сфері, яка б максимально відповідала її національним інтересам.

Основними причинами активізації міграційних процесів у державі вченими визначено соціально-економічні чинники. Одна з причин, що спонукає населення Донецької та Луганської областей щороку залишати рідні місця, – це пошук кращих заробітків за кордоном. При цьому визначальною є різниця у прибутках між країною, куди збирається мігрант, і країною його походження.

Обґрунтовано слід вважати думку вчених, що гуманна та впорядкована міграція сьогодні вважається вищим позитивним, корисним як для мігрантів, так і для суспільства. Основним позитивним наслідком трудової міграції населення Донецької та Луганської областей є додаткове спрямування значних фінансових потоків на Донбас, адже основна мета будь-якого трудового мігранта – заробити якомога більше коштів для себе та своєї родини, яка залишилася на Батьківщині. Це змушує його максимально

заощаджувати і витратити кошти в країні перебування лише на найнеобхідніше: їжу, житло, одяг. Більша частина зароблених за кордоном грошей різними шляхами переправляється до України, причому як офіційними (через банківські перекази), так і неофіційними (безпосереднім ввезенням валюти в Україну). Як свідчить світова практика, частка коштів, що офіційно переправляються в країну походження мігранта, практично дорівнює тій, що ввозиться ним безпосередньо.

На основі проведеного дослідження автори надають вельми цінні рекомендації:

- в Україні повинен діяти єдиний орган управління процесом розвитку населення у регіонах та мають бути визначені джерела фінансування його роботи;
- треба вирішити проблему національної ідентифікації громадян України; за бажанням представників етнічних меншин вписувати в їхні документи громадянського стану інформацію про національне коріння;
- необхідно давати через ЗМІ більше інформації про культуру, традиції мешканців Донецької та Луганської області;
- для подальшої більш ефективної роботи громадських об'єднань на території Донбасу необхідно залучати більше молоді;
- розробити систему обліку (вік, національність, освіта, сімейний стан, фах, причини, напрями і строки міграції) трудових емігрантів і намагатися працевлаштувати їх в Україні;
- сьогодні виникла гостра потреба виробити необхідні правові гарантії захисту інтересів тих громадян України, котрі знаходяться за кордоном. Найбільш ефективним механізмом гарантування прав українських трудових мігрантів за кордоном є укладання міждержавних угод про їх працевлаштування та соціальний захист.

В цілому рекомендована до широкої апробації робота є цінним науково-практичним матеріалом, що має майбутнє, тому що допомагає зрозуміти сучасні процеси та окреслює їх тенденції. В подальшому її з доопрацюванням змін соціальних та економічних індикаторів на світовому національному і регіональному рівнях за умов економічної кризи та подальших фаз економічних циклів доцільно неодноразово перевипускати. Представлену монографію можна вважати якісною частиною роботи з проблем демографії та регіональної економічної політики еліти українських науковців, справжнім здобутком для студентів, молодих вчених і практиків.

Доктор економічних наук, професор М.П. Войнаренко

Підп. до друку 28.12.2009. Ум. друк. арк. 27,52. Обл.-вид. арк. 16,04
Формат 30x42/4, папір офсетний. Друк різнографією.
Наклад 100, зам. № 421

Тиражування здійснено з оригінал-макету, виготовленого
редакцією журналу “Вісник Хмельницького національного університету”

ПП “ВІС”
29000, м. Хмельницький, вул. Свободи, 53. Тел.-факс (0382) 76-42-92
